

II. Antea permultae ecclesiae particulares suam propriam habebant breviarii formam: sed ad majorem unitatem inducendam S. Pius V. novum breviarium Roman. correctum edidit Const. „*Quod a nobis*“ 7. Julii 1568, atque alia omnia breviaria, quae nondum a ducentis annis legitima consuetudine introducta essent, abolevit. Quod breviarium Romanum denuo correctum est a Clem. VIII., Urbano VIII., Leone XIII., singulis officiis Sanctorum continuo a SS. Pontificibus augeri consuevit, atque etiam officiis certis, quae pro singulis locis, dioecesibus, familiis religiosis indulta sunt, auctum est. Qui vero non secundum breviarium sibi legitimum recitant officium divinum, obligationis non impletae rei sunt, ac si officium nullatenus recitaverint: v. Const. cit.

⁶²¹ III. Obligatio recitandi incumbit 1) clericis sacrorum ordinum, 2) clericis beneficiatis, etsi sacrum ordinem nondum receperunt, 3) religiosis utriusque sexus solemniter professis et choro destinatis.

IV. Obligatio autem ad chorum relate ad domum religiosam gravis est, at religiosos singulos non adstringit per se sub gravi, si modo chorus non tollitur (quid de canonicis dicendum sit, vide infra), sed ad recitationem utcumque tenentur aut vi solemnis professionis, aut vi sacri ordinis.

V. Haec recitandi officii obligatio singulis diebus affixa est, et cum die exspirat. Est autem obligatio gravis, ita ut non tantum totius diei officium sub gravi obliget, sed ea etiam materia pro gravi habeatur, quae parvae horae aequivaleat: haec communissima theologorum sententia, quam cum laxiore opinione commutare sane temerarium est.

VI. Obligatiōni gravi in privata recitatione satisfi, si modo totum officium a media nocte ad mediam noctem recitatur (addita etiam facultate anticipandi officium nocturnum): ut autem a veniali etiam culpa aliquis immunis sit, id observare debet, — nisi legitima adsit excusatio, — ut recitet Matutinum et Laudes aut pridie aut tempore matutino, Primam et Tertiam tempore antemeridiano, Sextam et Nonam pro libitu tempore aut antemeridiano aut pomeridiano, Vesperas et Completorium tempore pomeridiano (nisi extendas tempus pro facultate recitandi Vesperas in Quadragesima, ut in breviario notatur).

⁶²² **Singulorum explicatio.** Ad I. Circa officium defunctorum, B. Mariae Virginis, psalmos graduales etc., quae suis locis notantur in breviario, haec observanda sunt:

1. Haec additio fieri debet sub gravi quoad officium defunctorum pro die commemorationis omnium defunctorum (2. Nov.) ab omnibus, qui ad recitandum breviarium obligantur: potest tamen etiam Matutinum cum Laudibus probabiliter anticipari post Matutinum et Laudes diei occurrentis. S. Alph. n. 161. — Gravis etiam obligatio ex communi sententia existit quoad litanias, quas sive festo S. Marci, sive tribus diebus Rogationum dicendas esse, rubrica monet: v. S. Alph. ib.

2. Aliae illae additiones: officium defunctorum, officium B. Mariae Virginis, psalmique poenitentiales, graduales, quae per annum in rubricis occurrunt, privatim recitantes non obligant.

3. Chori obligationem, excepto officio B. Mariae Virginis pro iis locis, ubi consuetudo vigeret, S. Pius V. sustulit pro utentibus breviario Romano quoad illas partes accessorias.

Quare 4. Obligatio chori aderit: 1) si tempore Pii V. consuetudo recitandi aderat pro iis, qui aliud quam Romanum breviarium adhibent, circa omnia additamenta; 2) pro iis, qui Romano breviario utuntur, solum quoad officium B. Mariae Virg., si consuetudo exsistebat; 3) si postea consuetudo obligans inducta est, haec servari debet secundum consuetudinis extensionem.

Ad II. 1. Ubi igitur in aliqua ecclesia legitimum breviarium alterius ⁶²³ formae existit, publicum chori officium fieri *debet* ex hoc breviario particulari, nisi Episcopus *cum consensu totius capituli* maluerit Romanum breviarium inducere: v. Const. cit. Pii V.

2. Singuli clerici, qui ad chorum non tenentur, possunt proprio arbitratu loco particularis breviarii Romanum assumere.

3. Attamen officia, quae dicuntur „*propria dioecesis, ordinis*“, etsi *ex indulto* dioecesi, ordini concessa sunt, a singulis clericis recitari *debent*, quando semel ab ecclesia particulari, ordine etc. adoptata sunt: ut constat ex Resp. S. R. C. 16. Sept. 1730 in una *Ordinis Hierosolym.* ad 6, et 6. Sept. 1738 *Ord. min. ref. Franc.*, cf. Gard. n. 3991 et 4078.

4. Ecclesia, quae semel assumpsit breviarium Romanum, ad aliud breviarium privilegiatum redire nequit. S. R. C. 15. Martii 1608.

5. Similiter, si quando mutatio sive alteratio breviarii legitima consuetudine praescripti facta est, non solum breviarium sic mutatum illegitimum est, sed etiam, prioris breviarii privilegio extincto, ad Romanum breviarium absoluta evadit obligatio: ita Respons. S. Sedis ad Archiep. Bisuntin. 28. Aug. 1856, v. Gury II. 57.

Ad III. 1. Pro clericis beneficiatis obligationem sub gravi ad recitandum officium divinum adesse, colligitur ex poenis gravibus contra negligentes statutis Conc. Later. V. et Const. S. Pii V. „*Ex proximo*“ 20. Sept. 1571; imo expresse ibidem dicitur „grave peccatum intelligat se commississe.“

2. Pro quibuslibet clericis sacrorum ordinum hanc obligationem eamque gravem Constitutiones Conciliorum et SS. Pontificum supponunt potius adesse, quam imponunt; adeo indubia iis haec obligatio semper visa est. Cf. cap. „*dolentes*“ decretal. l. 3 tit. 41 c. 8, quod sic habet: „*districte praecipientes in virtute obedientiae, ut divinum officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter et devote.*“

3. Circa religiosos et moniales ad chorum destinatos, si hoc solo titulo teneantur, moverunt quidem aliqui dubium, gravisne obligatio pro singulis adsit; verum altera opinione prorsus improbabiliter relicta statuendum est omnino, diuturna consuetudine satis constare, pro singulis etiam gravem obligationem existere: neque laxior illa paucorum opinio hodie, quantum scio, ab ullo defenditur: v. S. Alph. n. 142 (*de statibus*).

Ad IV. 1. Verum qui in ordine religioso vota solemnia nondum emisit, sed interea simplicibus votis adstrictus est secundum novum jus a Pio IX. inductum, needum ordinem sacrum habet, si est inter destinatos ad chorum (i. e. non inter conversos seu laicos): ad chorum quidem tenetur, ut solemniter professi, sed ad privatam recitationem non tenetur.

Ita declaratio Summi Pontificis Pii IX. 16. Aug. 1858, v. Sentis, *lib. 7 decret. p. 87.*

2. *Ad chorum* sive solemniter professus, sive professus votorum simplicium *per se*, ut dixi, sub veniali tenetur: quare causa non adeo gravis excusat. Verum si ipsius culpa est, cur chorus non habeatur, graviter peccat; similiter, si obedientia Superioris vel peculiaris instituti grave praeceptum imposuit. Solemniter professum autem teneri saltem ad recitationem privatam, si choro non interfuit, jam ex modo dictis ad III. elucet.

625 Ad V. 1. Matutinum cum Laudibus licite recitatur privatim pridie sub vesperam; sed quo tempore haec anticipatio incipi possit, non omnes conveniunt.

1) Communis et certa regula est, posse fieri, quum primum sol se *magis* ad occasum a meridie inclinaverit, seu quando sol perfecit medium cursum inter meridiem et occasum: pro quo tempore, utpote mutabili, jam consueverunt fieri tabellae pro variis regionibus.

2) Alii nolentes tantum discriminis inter tempus aestivum et hiemale facere, putant, per totum annum fieri posse anticipationem circa horam quartam pomeridianam: ita Lacroix; — aut etiam circa horam tertiam cum dimidia, nimirum quando tempus canonicum vesperarum et completorii jam elapsus sit: ita ex Suarez de horis canon. (*de orat.* l. 4) c. 27 n. 14 deducere licet; quae sententia videtur etiam probabilis, ita ut secundum utramque, prout convenientius sit, recitari possit.

3) Sunt etiam, qui ulterius progrediantur, et toto anni tempore, secluso etiam privilegio S. Sedis, hora secunda pomeridiana anticipationem jam fieri posse contendunt: quam opinionem pro certo probabili habere non possum, eo quod rationes pro illa allatae infirmiores videntur esse; nolim tamen, si quis secundum illam opinionem egerit, obligationem iterandi imponere, quum propter externam auctoritatem eorum, qui benignam illam sententiam tuentur, non possim eam certo improbabilem dicere.

Id autem notari debet, non omnes scriptores, qui pro hac ultima opinione afferuntur, vere eam defendere. Sic perperam concluditur ex verbis S. Thomae, qui solum concedit, anticipationem posse fieri „de sero“, quod dein explicat „post tempus Vesperarum“; sed certe, si tempus vesperarum canonicum sumimus, ex hac determinatione S. Thomae vix habeas horam quarta priorem.

Quod autem aliqui „tempus Vesperarum“ nunc ita determinant, quasi sumi possit pro eo tempore, quo liceat ex hodierna praxi privatim Vesperas recitare, siquidem cum Vesperis dies canonica incipiat: id, si stricte sumitur, ad opinionem illam legitime ducit, quam vix ullus audeat defendere, vid. posse statim post meridiem, recitatis Vesperis et Completorio, officium sequentis diei jam recitari. Sanchez, qui hanc conclusionem quoad tempus paulo post meridiem ab „aliquo recentiore“ vere duci fatetur (*consil. moral.* l. 7 c. 2 dub. 37), suam opinionem ad horam tantum secundam restringit, imo etiam tum jam anticipare *sine causa*, peccatum veniale esse dicit. Suarez autem suo tempore horam secundam pomeridianam sine privilegio tempus legitimum jam esse, „sine dubio“, inquit, „dicendum non est“, eamque „ampliationem nimiam“ esse putat.

626 2. Si quis erravit in officio diei, unum cum altero mutando, servet haec axiomata: 1) Officium pro officio, et: 2) Error corrigitur, ubi deprehenditur. Attamen si officium *notabiliter* brevius sumpsit, v. g. pluribus psalmis minus (ut officium Sancti pro Dominicali), videtur omnino aliquid ex officio vero supplendum esse; attamen ut propter majorem breviteratem

ille, qui inculpabiliter erravit, supplere debeat, materiam gravem latius extendere debemus, quam quae parvae horae aequivalet. Vide S. Alphons. n. 161 q. III.

3. Ex industria unum officium cum altero mutare, per se veniale peccatum tantum est, modo ne sit notabiliter brevius, neque fiat valde frequenter, ita ut annuus ordo officiorum sit permultum perturbatus. Cf. S. Alph. l. c., Laym. c. 5 n. 4 etc.: quamquam alii severius, alii etiam laxius loquuntur. Hinc fit, ut illa permutatio ex mediocri causâ raro facta peccatum non sit, v. g. si quis loco officii proprii recitat idem „de communi“, quando proprium officium sine incommodo habere nequit.

4. Si quis autem mutando officium erraverit, potest quidem postea officium omissum restituere in locum alterius jam recitati, si specialem causam sic agendi habet; at convenientius est, ut etiam bis idem officium recitans nunc rectum calendarii ordinem sequatur; imo S. R. C. sic *debere* fieri, respondit. Gard. n. 2634.

5. Ex breviario alieni ritus officium desumere non licet; nam quum ex praescripto Pii V. illa recitatione ne quoad substantiam quidem satisfiat, gravem hanc esse deordinationem dicere debemus.

6. Circa mutationem¹ officii in aliud multum brevius et a vero difforme habes thesim proscriptam 34. ab Alex. VII.: „In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit praecepto“; cui adde ib. thes. 35 „Unico officio potest quis satisfacere duplici praecepto pro die praesenti et crastino.“

7. Quamquam valet axioma „officium pro officio“, id tamen sic intelligi nequit, ut, qui *bis eandem* horam recitaverit, propterea aliam possit omittere: quum ne forma quidem officii et distinctionis horarum servata sit.

8. Materia gravis non sunt Vesperae in Sabbato Sancto: nam quamvis sit hora integra, tamen objectum absolute nimis parvum est. — Si quis ex pluribus horis partem omisit, hae omissiones utique intra diem coalescunt; quare si tantum evadant, quantum parvae horae consuetae aequivalet, materia gravis est. Quod etiam dicendum est de omissione horae parvae *moraliter totius*, ita ut, quae recitata fuerint, sint aliquid minimum, v. g. solum „Deus in adjutorium etc.“: v. Lacr. l. 4 n. 1202.

¹ Peregrinus recitare debet officia secundum calendarium ecclesiae, cui adscriptus est. At gravis non censetur hujus ordinis sequendi obligatio, quum ex Lacroix n. 1253 complures theologi putent, causam justam, cur mutari officium sine peccato possit, esse „si alibi exsistas, ubi sit officium diversum a tuo, quamvis non diu, seu peregrinando ibi exsistas.“ Quam opinionem nunc a S. R. C. 12. Nov. 1831 sic mutatam accipe: „Beneficiati tenentur semper ad officium propriae ecclesiae; simplices vero sacerdotes conformari *possunt* officio loci, ubi *morantur*; *vagis* consultus est, ut dioecesis propriae calendario utantur, quia secus magna confusio officiorum oriretur.“

Pro regularibus autem traditur regula, ut si in aliena domo sui ordinis morantur, etsi ad breve tempus, sequi debeant officium illius domus. Verum haec regula evidenter refertur ad religiosos choro obligatos; additur enim in responso (Gard. ed 3 n. 4874 et 5175) a S. R. C. dato ad Quaesitum PP. Capuc. et Reg. S. Franc. de Paula: „quia debent choro ibi interesse.“ Quare religiosi ad chorum non obligati, nisi diuturna sit commoratio in alieno monasterio, convenientius officia *suae* domus recitabunt.

9. De recitatione horarum, ut cesset obligatio, debet quidem constare, at sufficit, si probabiliter constat. Quare in dubio, num quid omiseris, sive partem horae, sive integram, sufficit, ut habeas probabilem conjecturam recitationis factae: quae, si de *parte* alicujus horae sermo est, multo facilius habetur, quam de tota hora. — Itaque in his dubiis prudenti estimatione utendum est et iudicio secundum communiter contingentia, ac male facit, qui propter ejusmodi dubium repetit, quia viam aperit scrupulis: vide Sanchez *consil. moral.* l. 7 cap. 2 dub. 34, Lacroix l. 4 n. 1236 cum aliis.

10. Qui totum unius diei officium voluntarie omittit manens semper in hac prava dispositione, peccatum numero unum censetur commisisse: potest tamen secundum regulas de distinctione peccatorum vol. I n. 241 internis peccatis pluribus peccare, si mutat et renovat pravum propositum.

628 Ad VI. 1. In publica chori recitatione multi theologi docent grave peccatum committi, si ordo atque statuta tempora violentur. Attamen nisi haec rerum perversio cum scandalo gravi fiat, de *gravi* peccato non constat. S. Alph. n. 171 cum Sanchez, Laymann etc. negat, grave praeceptum existere circa ordinem et statas horas servandas.

2. In privata recitatione non solum Matutinum cum Laudibus, utpote quod jam pridie dici possit, sed etiam parvae horae, a Prima usque ad Nonam toto matutino tempore, etiam *ante auroram* licite dicuntur: hodie enim de lege horas illas discernendi et suo canonico tempore ad amissim adaptandi ne sub veniali quidem constat, quamquam prioribus temporibus veniale praeceptum existeret. Ita Suarez l. c.

3. De sacerdote celebrante notat rubrica, celebrandum esse post recitatum saltem Matutinum cum Laudibus. (V. *de praeparatione sacerdotis* rubricas *de defectibus*.) Imo Innoc. IV. anno 1254 dicit: „ne antea sacerdotes Missas celebrare praesumant“.

Quare non desunt inter antiquos theologos, qui defectum non praemissae recitationis Matutini cum Laudibus pro mortali peccato habeant, nisi gravis causa excusans adfuerit, ut S. Antonin. aliique. Verum hodierna praxis hunc rigorem certe temperavit, ita ut quam plurimi scriptores *gravem culpam adesse negent*, e. g. Bellarm., Tolet., Less., Laym., Lacroix, S. Alph. l. 6 n. 347, Bened. XIV. (*de sacr. Missae* l. 3 c. 13), Suarez *de Euch.* disp. 82 sect. 1 etc., atque adeo „quamlibet mediocrem causam rationabilem ab omni culpa excusare“ (v. S. Alph. ib.). — Nimirum Constitutio Innoc. IV. desuetudine vim suam, saltem ex parte, amisit; per illas rubricas autem Missalis contendunt multi non tam imponi praeceptum, sed mentionem fieri eorum, quae aliunde aut praecipiantur aut consulantur.

Hinc etiam est, quod aliqui scriptores, ut Quarti, Tambur. etc. (v. S. Alph. l. c.) per se nullam culpam esse dicant, ante recitatum Matutinum cum Laudibus Missam celebrare: imo etiam Suarez, qui culpam venialem adesse putat, hanc culpam non tam ex praecepto illo repetit, sed potius ex eo, quod generatim post Missam dies jam ita progressus sit, ut tempus pro recitatione Matutini per se debitum jam notabilem dilationem pati debeat: quod non semper ita est.

4. Dicunt tamen communiter, in choro Missam conventualem ante officium nocturnum in choro dictum celebrare, nisi adsit gravis et publica causa, quae scandalum removeat, grave esse peccatum. S. Alph. l. 6 n. 348.

5. Pridie diei anticipare Matutinum et Laudes, privilegium est, non obligatio: quare qui ipso die prorsus impeditus est, quominus officium divinum recitet, laudabiliter agit — idque ut fiat consulendum est — si tempus praevertit; at vera obligatione non tenetur.

Gravior difficultas est, num idem dicendum sit de eo, qui in certa diei parte impeditus est, ita ut *canonico* tempore horas recitare nequeat. Qua in re dicendum est:

1) Qui mane impeditus est, sed in fine diei recitare potest, adhuc tenetur ad totum officium, quia tempus obligationis nondum transit, sicut ille, qui summo mane die Dominica Missam audire nequit, potest autem circa meridiem, aut etiam, si celebratur adhuc Missa, hora prima etc. post meridiem, eam audire certe debet: neque sententia aliquorum laxior probabilis ullatenus dici potest: cf. Salmant. tr. 16 c. 3 n. 49 et 50.

2) Qui tempore pomeridiano impeditus est, saltem tenetur mane eas horas dicere, quae secundum hodiernam praxim in choro mane jam dici solent; i. e. totum officium usque ad Nonam inclusive (imo tempore Quadragesimae etiam Vesperas): plerique etiam tenent, eum debere sub gravi etiam Vesperas et Completorium recitare: v. Salmant. ib. Sanchez *cons.* l. 7 dub. 55; quamquam num haec rigorosa *obligatio* existat, merito videtur dubitandum esse.

3) Qui vero non necessarium, sed liberum impedimentum subit, omnino tenetur, etiam antevertendo tempus vel postponendo, integrum officium sub gravi persolvere; nam rationabilis causa a servando ordine illa quidem excusat, sed non illico a substantia officii divini.

6. Quoad temporis determinationem utile est referre responsum Sacrae Poenitentiariae 18. Junii 1873 ad Card. Archiep. Neapolit. datum, qui haec quaesiverat: „Omnia horologia Neapolitana moventur ita, ut *indigent tempus medium Romanum*. Hinc fit, ut media nox non differat tantum a vera ratione temporis medii, sed etiam ratione diversi meridiani, adeo ut differentia interdum non leviter superet horae quadrantem. His rebus consideratis, possuntne fideles Neapolitani in servando jejunio naturali aliisque Ecclesiae obligationibus sequi horologia horas indicantia juxta tempus medium Romanum, an potius debeant ea horologia sequi, quae indicant tempus verum Neapolitanum?“

S. Poenitentiaria mature perpensis expositis, Reverendissimo in Christo Patri S. R. E. Cardinali Archiepiscopo Neapolitano respondet: „Ad primam partem *affirmative, negative* ad secundam partem.“

Vide Acta S. Sedis vol. 7 p. 399 et cf. supra n. 159.

Idem igitur tene de tempore publico aliarum regionum, etsi dirigatur secundum meridianum alterius loci, ut urbis principalis provinciae.

Punctum II.

De modo et circumstantiis recitandi officii divini.

I. Recitatio debet esse vocalis, integra, continuata: ita ut notabilis omissio in pronuntiatione materiam gravis peccati constituat.

II. Recitatio debet esse devota; attamen ad grave peccatum evitandum sufficit cum intentione orandi observasse attentionem, quam vocant externam, i. e. eas actiones cum recitatione breviarii non con-

junxisse, quae sua natura veram seu internam, quae dicitur, attentionem impediunt.

III. Corporis habitus et locus in privata recitatione quilibet sufficiunt, qui non sint contra reverentiam Deo debitam: quare non solum genuflexus, sed etiam ambulans, sedens, imo curru iter agens, vel ex rationabili causa decumbens officium divinum recitare aliquis potest; neque gravis deordinatio ratione situs vel loci committitur, quamdiu *necessaria* attentio servari potest.

Explicatio singulorum. Nota ad I. 1. Vocalis pronuntiatio haberi potest, etsi recitans se non audit: sufficit enim voces et syllabas suis organo efformasse. Ita S. Alph. n. 163; idque docet in distinctione a pronuntiatione in celebranda Missa, et maxime in consecratione, sicut in omnium sacramentorum formis requisita. Nam ubi de valore sacramenti quaeritur, non sufficit probabilia eligere; sed probabile tantum est, eam prolationem sufficere, quae ne a loquente quidem *exterius audiatur*. At quia probabile est, sufficit, sic recitasse breviarium.

2. Sufficit cum socio alternatim recitasse et auditione eorum, quae ipse profert — etsi non ita distincta — cum eo communicasse: sic enim chori recitationem imitantur. Imo unus solus potest lectiones omnes recitare, quibus alter subjungat partem responsorii: ib. n. 162.

In choro etiam facilius aliquis excusatur, etsi pauca quaedam, sive ob perturbationem, sive quia occupatus est in officio chori, ex *sua* parte omittit; chorus enim supplet. Cf. S. Alph. ib. n. 163 Q. II.

3. Mentaliter autem tantum officium divinum percurre, certo non sufficit: nisi forte a legitimo Superiore ob gravem causam talis dispensatio facta est.

4. Notabiliter verba et syllabas corrumpere, mutilare, ita ut sensus notabiliter corrumpatur, aut v. g. ut in choro scandalum generetur, grave peccatum esse potest, atque ad iterationem quandam obligare: si tamen ita notabilis corruptio non est, atque sensus verborum moraliter loquendo manet, veniale peccatum est, neque repetendi obligatio inducitur. S. Alph. n. 165. Imo nullum peccatum, si levis corruptio ex naturali quodam defectu balbutiendi, aut ex inveterata consuetudine, quam recitans nunc studet emendare, fortasse procedit.

5. Quare cum socio sic non notabiliter corrumpente recitare, si causa aliqua subest, non est peccatum; ex libera electione ita agere, aliquod veniale peccatum est. Ad repetendum vel supplendum autem non tenearis, nisi *constet* de notabili corruptione ex parte socii. S. Alph. ib.

6. Qui in choro recitans surdus est, ita ut partem alteram nullatenus percipiat, videtur etiam hanc partem submisit pro se dicere debere: S. Alph. n. 163 Q. III; qui autem surdaster tantum est, atque aliquatenus aliorum recitationem percipit, modo oculis hanc partem in libro lustrando sese juvet nonnihil ad eam intelligendam, satisfacit, neque ad aliud quid obligatur.

Reliqua v. infra ad II. de attentione in 'audiente'.

631 7. Horam interrompere sine causa, veniale peccatum est, cum causa etiam non gravi, nullum. Quare postea absolute loquendo, saltem si causa interrompendi erat, pergit potest, ubi recitatio fuerat relicta; convenit tamen, si diuturnior interruptio neque multum recitatum erat, aut horam,

aut saltem psalmum ab initio resumere. — Hinc, si ad manum non habeas breviarium, et scias ex memoria psalmos, possis, ne temporis dispendium facias, lectiones Nocturnorum remittere, postea suppleturus, et reliquum Nocturnorum nunc recitare. Similiter horas parvas, si ex memoria recitare possis reliquum praeter orationem, et similia.

8. Interrumpere unum Nocturnum ab aliis, etsi fit sine causa, non est peccatum, modo ne nimia sit interruptio — S. Alph. concedit tres horas. — Laudes autem etiam interposita nocte separari possunt.

Utrum vero, si aut Nocturnus a Nocturno, aut Laudes a Nocturnis separentur, concludendum sit addita Oratione officii et 'Pater noster', et postea incipiendum a *Pater* et *Ave*, an sufficiat statim incipere ab invocatione „Deus in adjutorium etc.“, non convenit inter theologos. S. R. C. saepius dixit, Orationem Officii addendam esse: ita nuper in *Marianopolit.* 18. Maji 1883. Quare, etsi minus constet de vera obligatione *universali*, convenientius tamen ubique est, orationem addere; in nocte Nativitatis Domini ipsa rubrica id praecipit.

9. Ordinem singularum horarum non servare, adeoque non suo ordine horam unam post alteram dicere, est veniale, si fit sine causa; ex mediocri causa, v. g. ratione socii, qui jam ultro progressus est, ita agere, ut posterior hora ante priorem recitetur, nullum est peccatum.

Idem die, si incipiatur Matutinum sequentis diei ante praesentis diei Vesperas: imo aliqui id facilius etiam permittunt, quum non sit nexus idem inter officia diversorum dierum; qui sit inter ejusdem diei singulas canonicas horas.

Quare etiam qui advenit ad chorum, jam incepta recitatione, potest cum choro pergere, et omnia postea privatim supplere.

10. In ipsis commemorationibus, si quae fieri debent, observandus quidem est ordo secundum rubricas: at hujus ordinis laesionem peccatum esse non constat, quum complures eas rubricas inter directivas collocent.

Ad II. 1. Necessarium est ad legem divini officii recitandi im-⁶³²plendam, ut fiat ex intentione *orandi* seu Deum colendi, non ex intentione instructionis causa legendi, vel simili motivo. — At de hac intentione orandi nemo sanae mentis dubitare potest, si assumit *consueto modo* breviarium, et recitare incipit, modo ne expresse ad alium finem lectionem assumat.

2. Praeter hanc intentionem attentio seu devotio saltem sub veniali eatenus requiritur, ut homo etiam mente cum Deo divinisque rebus, quae ore tractat, occupetur atque voluntarias distractiones vitet.

3. Gravis autem disputatio est inter theologos, num haec attentio sub gravi peccato requiratur adeoque ad *substantiam* rei praeceptae pertineat, ita ut, qui notabiliter illi defuerit, officium divinum ejusve partem repetere debeat. Quae quaestio, antequam tractetur, exigit praeviam explanationem diversae attentionis.

4. Attentio igitur vera seu interna potest esse:

1) in singulas voces, ut rite pronuntientur, etsi sensus non rite percipiatur. Quodsi mens recitantis in hoc defigitur, est vera attentio ad orationem sufficiens, quum oret ex persona Ecclesiae, cujus deputatus est;